

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU

Prof.Dr. Kemal AYTAÇ

1. Hayatı:

İ.H. Baltacioğlu, 28.2.1886'da İstanbul'da doğdu. Babası, Mucur'lu *Baltacioğlu İbrahim Ethem efendi*, annesi ise Düzce'li *Hamdûne hanımdır*. *İ.H. Baltacioğlu*, büyük babası *Abdurrahman efendinin* Cihangir'deki evinde mutlu bir çocukluk hayatı yaşamıştır¹.

İlköğrenimine dört buçuk yaşında başladı ve 1899'da sona erdirdi. 1903'de Vefa İdadî'sinden mezun oldu. Daha bu devrede, *J.-J. Rousseau'nun Emile*'li onun üzerinde derin etki yaptı.

1904'te Darülfünun-u Osmanî'nin Ulum-u Tabiye Şubesi'ne kaydoldu. Darülfünun'da öğrenci iken, bir yandan da Divan-ı Hümayun Defteri Kalemî'nde çırağ olarak çalışma hayatına atıldı. Bir ara Maarif Nezareti Mektubu Kalemî'nde ve Tophane-i Amire Meclisi Harbiye Kalemî'nde çalıştı. 1908'de Darülfünun'dan mezun oldu.

Öğretmenlik hayatı, 1908'de Darülmuallimin-i İptidai'ye hat hocası olarak girmesiyle başlar. Daha sonra, bu okulun öğretim yöntemi öğretmenliğine atandı.

1910 yılında *Sâtı bey* (1880-1969)'in tavsiyesi ve Maarif Nazırı *Emrullah efendi* (1858-1914)'nin tasvibiyle, Pedagoji ve Elishleri Öğretimi konularında incelemelerde bulunmak üzere, Maarif Nezareti tarafından Avrupa'ya gönderildi. Paris'de, Ecole Normale de Seine'de altı ay kaldı. Burada okulları inceleyip, tiyatroları ve müzeleri gezdi. Sonra Londra'ya geçti. *C.Reddie* (1858-1932)'nin *Abbotsholme*

1. *İ.H. Baltacioğlu*, "Yeni Adam"ın 142 (1938)—360 (1941) sayılarında, "Hayatım" başlığını taşıyan yazı dizisinde, kendi hayatını ayrıntıları ile anlatmıştır. Bu yazı dizisi, *J.-J. Rousseau'nun "İtiraflar"* ı ile mukayese edilebilir.

İ.H. Baltacioğlu'nun hayatı ve faaliyetleri için yeni bir kaynak olarak bak.:

— Prof. Dr. Kemal Aytac: İsmayıl Hakkı Baltacioğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri, A.Ü., D.T.C. Fak. Fel. Ar. Ens. Derg. "Araştırma", XI. cilt (1979), S. 165-190.

adlı reform okulu, onun üzerinde derin bir iz bıraktı. Daha sonra Brüksel'e gitti. Buradaki okulları inceledi ve *Ovide Décroly* (1871-1932) ile tanıştı. *O. Décroly*'nin kurduğu ünlü *Ermitage* adlı reform okulunda gözlemlenmelerde bulundu. Baltacıoğlu, burdaki incelemelerini şöyle değerlendirir:

*“Décroly ile görüşmelerim, fikirlerimin teşekkül tarzı hakkındaki kitaplık inancımı sarstı. Décroly'den aldığım sezgi, ileride bütün pedagojik etüd ve travaylarımda çok işime yarayacaktır”*².

İ.H. Baltacıoğlu İsviçre'ye geçerek Cenevre, Zürih ve Bern şehirlerinde bulundu. Tekrar Fransa'ya geçip, bir süre Lyon şehrinde kaldı.

Sonra Almanya'ya geçti. İlk gittiği şehir, Berlin idi. Aylarca Berlin'de kalıp, önemli reform okullarını inceledi. Gördüğü okullar arasında, *H. Seinig* tarafından yönetilen *Waldschule* adlı okul, onu çok etkiledi. Bu okuldaki bütün dershaneler birer laboratuvar, birer iş odası şeklinde düzenlenmişti. Bu okulun kendi üzerindeki etkisini, *Baltacıoğlu* şöyle açıklar:

*“1911'den bu tarafa, ... yazdığım ve müdafaa ettiğim resimde şahsi ve yaratıcı metodun hamurunda Seinig'ten alınmış bir mayaya vardır”*³.

İ.H. Baltacıoğlu 1912'de Türkiye'ye döndü. Darülmuallimindeki hat dersleri yanında, elişleri derslerini ve Tatbikat Mektebi'ndeki tatbikat derslerini de üzerine aldı. Darülmuallimin'de getirdiği yenilikleri memleket çapında yaymak için konferanslar verdi, sergiler açtı, kitap ve makaleler yayınladı.

İ.H. Baltacıoğlu, daha Darülmuallimin'de hoca iken, 1913'de Darülfünun'daki Terbiye Dersi Müderrisliği'ne atandı. Onun Üniversitede giriştiği önemli yeniliklerden ilkinin, *Süleyman Paşazade Sami bey*'le birlikte, kadınların yüksek öğrenim hakkına kavuşturulması hareketine öncülük etmiş olması teşkil eder. Bu faaliyetler, İnas Darülfünunu'nun çekirdeğini teşkil eder.

Darülfünun'daki görevine ek olarak 1914'de, Darülmuallimat'da Psikoloji ve Elishleri öğretmenliğine ve 1917'de de Darüşşafaka'da Terbiye dersi öğretmenliğine getirildi. 1916'da Darülmuallimin ile

2. *İ.H. Baltacıoğlu*; Hayatım, “Yeni Adam”, no: 225.

3. *İ.H. Baltacıoğlu*; Hayatım, “Yeni Adam”, no: 239.

Darülmualimat'taki hocalıklardan ayrıldı. 1916 yılında sadece Darülfünun'da Usûl-ü Tedris ve Tatbikat dersleri ile İnas Darülfünunu'nda Fenn-i Terbiye derslerini veriyordu. 1917'de bunlara, *Ziya Gökalp* (1876-1924)'in teklifiyle İlm-i Terbiye ve Terbiyevî İctimaiyat dersleri eklendi.

'1917'de Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Genel Sekreteri oldu. 1918'de Tedrisatı Taliye Müdürü Umumiliği, 1919'da Tedrisatı Âliye Müdürü Umumiliği ve Maarif Nezareti Heyeti Teftişîye Müdürü Umumiliği'ne getirildi.

1920-1924 yılları arasında Edebiyat Fakültesinde dört defa Dekan seçildi.

Bulduğu diğer görevler, kısaca şöyle sıralanabilir: 1923'te Sanayii Nefise Mektebi Âlisi Bedayi Muallimliği, 1923'te Maarif Vekâleti Müsteşarlığı, 1923'te Darülfünun Eminliği, 1924'te Sanayii Nefise Mektebi Âlisinde Resmin Usul-ü Tedrisi muallimliği, 1924'te İlahiyat Fakültesi'nde İctimaî ve Dinî Ruhîyat Müderrisliği, 1925'te İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Bediiyatı Müderrisliği, 1925'te Edebiyat Fakültesi'nde İctimaiyat, Ahlâk Müderrislikleri...vb. gibi.

İ.H. Baltacıoğlu, 1933 yılındaki Üniversite reformunda, kadrosu kaldırılarak Üniversite dışında bırakıldı. 1933'ten itibaren "*Yeni Adam*" dergisini çıkarmaya başladı.

1942 yılında Maarif Vekili *Hasan Ali Yücel* (1897-1961), büyük bir kadirbilirlik göstererek, *İ.H. Baltacıoğlu*'na, eski maaşıyla eski Kürsüsünü, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde verdi. Böylece *İ.H. Baltacıoğlu*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Pedagoji Kürsüsü'nün ilk öğretim üyesi ve kurucusu oldu. Burada Pedagoji, Terbiye Tarihi ve Usul-ü Tedris derslerini okuttu.

İ.H. Baltacıoğlu, 1942'de Afyon, 1946'da da Kırşehir'den olmak üzere iki dönem milletvekili seçildi. 1950 yılında emekliye ayrıldı. O, bu tarihten sonra da boş durmadı. *Yeni Adam* dergisini yayınlamaya devam etti. Konferanslar verdi, ek görevli öğretim üyelikleri yaptı, kitaplar ve makaleler yayınladı.

İ.H. Baltacıoğlu, 1.4.1978'de Ankara'da öldü.

2. Eğitim ve Öğretimle İlgili Eserleri:

İ.H. Baltacıoğlu, 131 eser yayınlamıştır. Bu eserlerden 35 tanesi doğrudan doğruya eğitim ve öğretim konuları üzerine olup, yayın sırasına göre şunlardır:⁴

Talim ve Terbiyede İnkılâp. İst. 1912 (2. bas.: İst. 1927) – Mekâtib-i İptidaide Hendesenin Usul-ü Tedrisi. İst. 1913. – Terbiye ve İmân. İst. 1914 (2. bas.: İst. 1925). – Coğrafyanın Usulü Tedrisi. İst. 1914. – Terbiye-i Avam. İst. 1914 (2. bas.: İst. 1924). – Eşya Derslerinin Usulü Tedrisi. İst. 1914 (2. bas.: İst. 1920). – İlm-i Terbiye Konferansları. İst. 1915. – İzmir Konferansları. İzmir 1915. – Elishlerinin Usulü Tedrisi. İst. 1915 (2. bas.: İst. 1920). – Resmin Usulü Tedrisi. İst. 1915 (2. bas.: İst. 1920). – Terbiye İlmî. İst. 1916. – Maarifte Bir Siyaset. İst. 1919. – Hendesenin Usulü Tedrisi. İst. 1920. – Usulü Terbiye ve Tedris. İst. 1920. – Yazının Usulü Tedrisi. İst. 1920 (2. bas.: İst. 1924). – Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı İlkokul. İst. 1923. – İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye. İst. 1923. – J.-J. Rousseau'nun Terbiye Felsefesi. İst. 1925 (2. bas.: İst. 1931). – Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının Islâh ve İnkişafına Dair Lâyiha. İst. 1926. – Umumi Pedagoji. İst. 1930. – Terbiye. İst. 1932. – Resim ve Terbiye. İst. 1932. – Hususi Tedris Usulleri. İst. 1932. – Tarih ve Terbiye. İst. 1933. – Mürebbilere. İst. 1933. – İctimat Mektep. Nazariyeleri ve Prensipleri. İst. 1932 (2. bas.: Ank. 1942). – Toplu Tedris. İst. 1938. – Öğretmen. İst. 1944. – İlkmekteplerin Müfredat Programı. İst. 1927. – Rüyâmdaki Okullar. st. 1944. – Çocukların Terbiyesi. İst. 1948. – Adam Nasıl Yetişir, Nasıl Yetiştirilir. Ank. 1964. – Pedagojide İhtilâl. İst. 1964.

3. Eğitim ve Öğretimle İlgili Görüşleri:

İ.H. Baltacıoğlu, çağımızda büyük bir hızla ortaya çıkan "Eğitim Reformu Akımı"nın Türkiye'deki en büyük temsilcisidir. Görüşleri, başka hiçbir düşünürümüzde görülmeyen derecede derin ve kapsamlıdır.

4. *İ.H. Baltacıoğlu'nun* eserleri, makaleleri ve hakkında yazılmış yazıların tam bir listesi için en güvenilir kaynak olarak bak.:

— *Dr. Necmettin Tozlu*: *İ. H. Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi üzerinde bir Araştırma*. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doktora Tezi. yöneten: *Prof. Dr. Kemal Aytaç*. Erzurum 1980, 301 s. (Daktilo ile yazılı).

1900'ler ile 1945'ler arasında hemen her ülkede başgösteren bu reformcu akımların hepsinde ortak olan amaç, şöyle özetlenebilir: "Geleneksel eğitimi köklü bir değişimden geçirmek. Çağa uygun yeni eğitim modelleri yaratmak. Bu yolla da 'Yeni Adam'lar yetiştirmek".

İşte bu amaçla, mevcut eğitim sistemleri ve okullar, tarihte hiç görülmemiş bir biçimde şiddetli bir tenkidden geçirildi ve yeni eğitim sistemleri ortaya kondu.

Bu akımların diğer bir ortak eğilimi de, bunların 1918'lere kadar daha çok "ferdiyetçi" çizgiler taşıırken, iki dünya savaşı arasındaki devrede "İçtimai" yöne ağırlık vermeleri ve bu suretle de sağlıklı bir senteze ulaşmış olmalarıdır.

Çağımızın reformcu eğitim akımlarının sahip olduğu bu ortak çizgileri, *Baltacioğlu*'nda da görmekteyiz. Diğer eğitim reformcuları gibi *Baltacioğlu* da, önce geleneksel eğitimi şiddetli bir tenkidden geçirmekte ve bunun kökünden değiştirilmesini istemektedir. Sonra da, bunun yerine konacak yeni eğitim sistemini hazırlamaktadır. *İ.H. Baltacioğlu*'nun bu konuda ileri sürdüğü görüşler, başlangıçta "ferdiyetçi" bir nitelik taşıırken, geliştirdiği "İçtimai Mektep" modeli ile, sosyal bir bileşime ulaşmıştır.

İ.H. Baltacioğlu, eğitim konusundaki görüşlerini, esas olarak 1912-1962 arasında, yani yarım yüzyıllık bir devre içerisinde yayınladığı belirli eser ve makalelerinde sergilemiştir. Bu yazılar incelendiğinde görülür ki, bunların her birisi, onun fikri gelişiminin belirli kademelerini teşkil ederler. Fakat bu eserlerden bazıları vardır ki, onun fikri gelişiminin ana dönemeçlerini temsil ederler. Bu nitelikleriyle, Türk eğitim tarihinde klasik eserler olarak kalacak olanları, belli başlı olarak şunlardır:

- *Talim ve Terbiyede İnkılâp. İst. 1912 (2. bas.: İst. 1927).*
- *İçtimai Mektep. İst. 1933 (Genişl. 2. bas.: Ank.: 1942).*
- *Toplu Tedris. İst. 1938.*
- *Rüyamdaki Okullar. İst. 1944.*
- *Pedagojide İhtilâl. İst. 1964.*

Bu ana eserler incelendiği zaman görülür ki, *H. Baltacioğlu*'nun eğitimde getirmek istediği yenilikler, daha eserlerinin başlıklarında kendini göstermektedir. Bu yenilikler, "İnkılâp"tan "İhtilâl"e doğru bir gelişimi gösterir.

İ.H. Baltacioğlu'nun geliştirdiği eğitim sistemini, bu ana eserlerini ele alarak, tarihî gelişim seyri içerisinde açıklayalım.

3.1. *Talim ve Terbiyede İnkılâp*. İst. 1912 (2. bas.: İst. 1927).

Bu eser, yeni bir sistem getirmek isteyen düşünürün ilk yaptığı işi yapmak amacını taşımakta, yani mevcut eğitim anlayışını tenkid etmektedir. Nedir bu geleneksel eğitim anlayışı? İ.H. Baltacıoğlu'nun tenkid ettiği bu eğitim anlayışı, kendisinin ifadesiyle şudur:

“... okul sıralarında oturtan, kitap okutan, bilgi ezberleten, sınava hazırlayan, memurluğa imrendiren pedagoji”⁵ dir.

Halbuki, İ.H. Baltacıoğlu, yaratıcı “Yeni Adam”ları yetiştirecek yeni bir eğitim sistemi getirmek istemektedir.

Bu amaçla İ.H. Baltacıoğlu, “*Talim ve Terbiyede İnkılâp*” adlı bu eserinde, geleneksel eğitimin ve öğretimin amaçlarını, vasıtalarını, okullarını, öğretmen anlayışını... vb. gibi bütün konularını tenkid ederek bunların değiştirilmesini istemektedir. Kendisi, bu eserini, daha sonraları şöyle değerlendirir:

“Benim pedagoji üzerine yazdığım ilk eser, *Talim ve Terbiyede İnkılâp*tır... Bu kitap, herşeyden önce zamanın iskolastik, intellektçi talim ve terbiye anlayışına karşı ayaklanan bir eserdir. Onun ilk amacı, eski mahalle mektebini yıkmaktı. Bu işi başarmıştır”⁶.

Bu eserde, yıktığı eğitim anlayışının yerine koymak istediği yeni eğitim görüşü, henüz belirlenmemiştir. Ama, daha sonra “*İçtimai Mektep*” adlı eserde getirilecek olan yeni sistemin çekirdekleri, burada atılmıştır. Kendisi bu hususu şöyle değerlendirir:

“*Talim ve Terbiyede İnkılâp*'ın neşri, bizim memleketimizde faaliyetçilik cereyanının ilk mübessiri olmuştur. Bu kitap ilk defa olarak atalet, taaddi, tecrit ve hafıza usullerine karşı isyan ediyor ve faaliyet prensipini temin ediyordu”⁷.

3.2. *İçtimai Mektep*. İst. 1933 (2. bas.: Ank. 1942):

“*İçtimai Mektep*”, İ.H. Baltacıoğlu'nun ana eseridir. O, bu eserini, “...pedagojik inançlarımızın kitabı odur”⁸ diyerek değerlendirir.

İ.H. Baltacıoğlu, birinci eseriyle yıktığı sistemin yerine, bu eseriyle yeni bir sistem koymak ister. O, burada geliştirdiği “*şahsiyet peda-*

5. İ. H. Baltacıoğlu: *Pedagojide İhtilâl*, İst. 1964, s. 6.

6. İ. H. Baltacıoğlu: a.g.e., s. 78.

7. İ. H. Baltacıoğlu: *İçtimai Mektep*, 2. bas. Ank. 1942, s. 182.

8. İ. H. Baltacıoğlu: a.g.e., s. 1.

gojisi" (veya "üretim pedagojisi") anlayışına dayalı bir "İçtimaî mektep" modeli kurar.

2.1. İçtimaî Mektebin Felsefî Temeli Olarak 'Şahsiyet Pedagojisi':

İitimaî mektebin felsefî temelini, şahsiyet pedagojisi teşkil eder. Şahsiyet pedagojisi görüşünde *Baltacioğlu*, eğitimi bir teori olarak değil, bir olgu olarak ele alarak, hareket eder. Bu olguyu psikolojik ve sosyolojik verilere dayandırarak temellendirir. Böylece de, eğitimin sosyal bir olgu olduğu sonucuna ulaşır. *İ.H. Baltacioğlu*'na göre eğitim, sosyal gerçekliğe bağlı, sosyal bir zorunluluktur. Her sosyal gerçeklik, ona göre, kendi bünyesinde hem bir birlik ve hem de bir farklılaşma gösterdiği için, eğitim de kendi içerisinde şu iki ana çeşite ayrılır:

"Biri cemiyetlerin fertleri arasında elzem olan benzerliği temin eden umumî terbiye. diğeri aynı fertler arasında ayrılığı vücuda getiren hususî yahut meslekî terbiye"⁹.

Buna göre eğitimin amacı, "ferdi sosyalleştirmektir", yani ona "içtimaî bir şahsiyet kazandırmak"tır. *İ.H. Baltacioğlu*'na göre, eğitimin bu niteliğinin dışında kalan her hareket, sosyal gerçeklik tarafından menfi bir tepki ile karşılanır. Çünkü, böyle bir durumda, sosyal kişiliğe sahip insanlar değil, olsa olsa "köksüzler", ya da "soysuzlar" yetiştirilmiş olur.

İ.H. Baltacioğlu, "İçtimaî mektep" adlı eserinde, sosyal bir gerçeklik olarak kabul ettiği eğitim olgusunu, şu beş ana ilke üzerinde temellendirir:

a) Kişilik ilkesi:

İ.H. Baltacioğlu, bu ilke ile, eğitimin amacının gerçek kişilikler yaratmak olduğunu kabul etmektedir. Eğitim ve öğretim, insana bir alanın yalnız bilgisini vermekle kalmamalı, o konunun kişiliğini de kazandırmalıdır. Bir misâl olarak vermek gerekirse, meselâ eğitim insana san'atın bilgisini vermekle kalmamalı, onda aynı zamanda san'atkâr kişiliğini de geliştirmelidir. Veyahut sosyal hayatla ilgili bilgiler kazandırmakla kalmamalı, sosyal kişilikler de kazandırmalıdır... vb. gibi.

b) Ortam ilkesi:

Bu gerçek kişilikler, *İ.H. Baltacioğlu*'na göre, ancak gerçek ortamlar ("muhitler") içerisinde oluşur. İster bir âlim veya ister bir bah-

9. *İ. H. Baltacioğlu*: a.g.e., s. 18.

çıvan olsun, bunlar ancak kendi gerçek “*muhitleri*” içerisinde âlim veya bahçıvan kişiliklerini kazanabilirler. Bu ilkedен çıkan sonuç şöyle özetlenebilir: Okullar, öğrencilere kazandırılacak kişiliklerin oluşmalarına uygun ortamlar haline sokulmalıdır.

c) *Çalışma ilkesi:*

Çalışma ilkesi, İ.H. Baltacıoğlu'na göre, yukardaki iki ilkeyi tamamlar. Buna göre, “*gerçek kişilikler*”; ancak “*gerçek muhitler*” içerisinde ve “*gerçek çalışmalar*” (“*travaylar*”) la teşekkül edebilir. Bu ilkeye göre okullar, gerçek hayat dışı “*sun'i çalışmalar*”ın değil, gerçek hayattaki “*gerçek çalışmalar*”ın yeri olmalıdır.

d) *Verim ilkesi:*

Verim (“*randıman*”) ilkesi, çalışma ilkesinin ana şartını teşkil eder. İ.H. Baltacıoğlu, bu ilkenin esasını şöyle açıklar:

“*Gerçek bir çalışmanın şartı gerçek bir eser, bir randıman elde etmektir. Gerçek randımandan maksat, sosyal değer taşıyan eser demektir. Terbiyenin mevzuu olan insan, gerçek bir hayat içerisinde yaşıyacak, gerçek bir çalışma yapacak, fakat mutlaka gerçek bir eser verecektir*”¹⁰.

e) *Başlatma ilkesi:*

Başlatma (“*inisiyasyon*”) ilkesi, “*İctimaî mektep*”in ilk baskısı (1933)'nda müstakil bir ilke olarak değil, ancak eserin her yerinde dağınık olarak geçmektedir. İlk defa “*Toplu Tedris*” (1938)'de bir ana ilke olarak şekillenir ve “*İctimaî Mektep*”in ikinci baskısı (1942)'nda beşinci ana ilke olarak yerini alır.

Bu ilke okulun, kısa zamanı ve dar mekânı içerisinde, çocuğu toplumun gerçek hayatına hazırlamak, yani ona gerçek kişilikler kazandırmak için yapılması zarurî ve mümkün olanların nelerden ibaret olmasını belirleyen ilkedir. İ.H. Baltacıoğlu, bu ilkeyi şöyle açıklar:

“*Çocuklara okul muhiti içerisinde yaptırılması mümkün olan hayat tecrübelerinin yekûnu ‘başlatma’ dediğim fiili teşkil eder. Terbiye bir başlatmadır; herşey değildir. Terbiyenin vazifesi hayata hazırlamaktır; yoksa bütün hayatı yaşatmak değildir. Öyle ise pedagoji şu soruya cevap vermektir: hangi tecrübeler, hangi şartlardır ki terbiyenin ‘başlat-*

10. İ. H. Baltacıoğlu: a.g.e., s. 35.

ma' fiilini teşkil eder? Bu başlatma fiili adına okul içinde kurulması zaruri olan ortam, istenilecek çalışma, alınacak verim neden ibaret olacaktır? İşte mesele budur"¹¹.

Bunun uygulanış şekli konusunda ise, *İ.H. Baltacioğlu*, şu genel açıklamada bulunur:

*"... başlatma fiilini bazı ana faaliyetler üzerinde yapmak, gerisini hayata, tecrübeye, şahsî başarıya bırakmak"*¹².

İ.H. Baltacioğlu'nun kendi eğitim sistemini üzerinde temellendirdiği bu beş ana ilke, kendi aralarında bir bütünlük teşkil ederler. Yabancı ülkelerdeki diğer eğitim düşünürlerinin sistemleri ile mukayese edilirse görülür ki, *İ.H. Baltacioğlu*'nun sistemi, daha derin ve kapsamlıdır. Yabancı ülkelerdeki düşünürler eğitim sistemlerini, bu ilkelere ancak bir ya da bir kaç üzerine kurmuşlardır. Bu yüzden de *İ.H. Baltacioğlu*, çok haklı olarak şu değerlendirmeyi yapar:

*"İçtimâî Mektep prensipleri ne Türk okullarında, ne de dünyaya okullarında tüm olarak uygulanmaktadır. Bu kadar da değil, her yerde, her okulda uygulanmakta olan eğitim prensipleri bu beş prensipin hepsi ya da en aşağı birkaç tanesi ile zıddır. Ben o kanaatteyim ki, dünya okulları eğitimin bu üniversal prensiplerine uygun olarak çalışmayı bilmedikleri içindir ki, randımanlarını görevlerinin tersine olarak vermektedirler"*¹³.

İ.H. Baltacioğlu'nun eğitimi böyle derinliğine ve sistemli olarak temellendirmesi ve yeni bir "reform modeli" ortaya çıkarması, ona haklı olarak, dünya ölçüsünde büyük bir "Eğitim Filozofu" unvânını kazandırmıştır.

3.2.2. İçtimai Mektebin İç Yapısı:

İ.H. Baltacioğlu, "İçtimâî Mektep" adlı eserinin dördüncü bölümünde, "İçtimâî Mektep" adını verdiği bu yeni okul modelinin iç yapısı ile ilgili açıklamalarda bulunur. Bu okul, eğitimin yukarıda sıralanan beş ana ilkesinin mümkün olduğu ölçüde uygulandığı yeni bir okuldur. "İçtimâî Mektep" in iç yapısı ile ilgili özelliklerini, başlıca şu iki ana grupta toplamak mümkündür:

11. *İ. H. Baltacioğlu*: a.g.e., s. 40.

12. *İ. H. Baltacioğlu*: a.g.e., s. 41.

13. *İ. H. Baltacioğlu*: Pedagojide İhtilâl, s. 79.

— “İçtimaî Mektep” bir ‘üretim okulu’dur,

— “İçtimaî Mektep” bir ‘demokratik okul’dur.

İşte bu ana nitelikleriyle “İçtimaî Mektep”, mevcut diğer okul modellerinden farklıdır. Hattâ bu farklılık, aralarındaki tam bir zıddiyete kadar gider.

“İçtimaî Mektep”, geleneksel yıllık sınıf sistemlerinin, ders saatlerinin, geleneksel öğretim programlarının, öğretim yöntemlerinin, ezberciliğin, geleneksel eğitim üslûpları olan ceza ve baskıcı uygulamaların... vb. gibi şeylerin hepsinin kaldırıldığı bir ‘yeni okul’dur. Bütün geleneksel unsurların atılıp, bunların yerine gerçek faaliyetin ve gerçek hayatın geçirildiği bir okuldur.

İ.H. Baltacıoğlu, “İçtimaî Mektep” modelini, “Köy Enstitüsü” modeliyle mukayese ederek, şu değerlendirmeyi yapar:

“Benim ‘İçtimaî Mektep’teki dâvam ne idi? Sınıfları, saatleri, programları, ezberi, kelime bilgisini kaldırmak, bunların yerine işlerliği, sosyal, gerçek çalışmayı koymak idi. Köy Enstitüleri bu devrimi iyice kavrayamadılar. Bu günkü Ortaokulu aldılar. Sanat okulunu da aldılar. Ve birbirine yapıştırdılar! Tanzimat ikiciliği Cumhuriyet devrimine kadar süre geldi”¹⁴.

Bu ikilik, “İçtimaî Mektep”te aşılmıştır. Bunda “birlik” ilkesi esastır. İ.H. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle açıklar:

“İçtimaî Mektep’te nazari ders, ameli ders diye iki türlü ders, ikilik yoktur. Yalnız istihsâl vardır. Nazarisi de amelisi de onun içindedir”¹⁵.

İ.H. Baltacıoğlu’nun esasları kısaca özetlenen bu “İçtimaî Mektep” modeli, Pavel Petroviç Blonski (1884–1941)’nin “İş okulu” modeliyle belirli noktalarda benzerlik göstermektedir. Yalnız bu benzerlik, birbirini tanımadan olan bir benzerliktir. Bu belirli benzerliklere karşı, her iki model temelde birbirinden çok farklıdır.

3.3. Toplu Tedris. İst. 1938:

İ.H. Baltacıoğlu, “Toplu Tedris” adlı bu eserinde, “İçtimaî Mektep” ilkelerini, ilkokul programına uygular. Böylece bu ilkeler, uygulama yönünden açıklığa kavuşturulur.

14. İ. H. Baltacıoğlu: a.g.e., s. 79–80.

15. İ. H. Baltacıoğlu: a.g.e., s. 80.

“*Toplu Tedris*”in diğer bir önemli yönü de, “*İçtimai Mektep*”in beşinci ana ilkesi olan “*başlatma ilkesi*”nin burda ilk defa müstakil bir ana ilke olarak belirlenmiş olmasıdır.

3.4. *Rüyamdaki Okullar*. İst. 1944:

“*Rüyamdaki Okullar*”, yazı biçimi yönüyle, dünya eğitim tarihi klasikleri arasında, kendine has bir örnek teşkil eder. *İ.H. Baltacioğlu* bu eserinde, “*İçtimai Mektep*”in uygulama şekillerini, rüyalarında gördüğü şeylermiş gibi anlatır. Böylece onun düşünür yönü ile san’ atkâr yönü, bu eserde birleştirilmiş olur. O, bu hususu şöyle açıklar:

“*Ruhumuzun garip bir ihtiyacı: düşündüğümüz, inandığımız şeyleri aklın diliyle anlatamadığımız zaman aklın dilini bırakıp sanat dilini kullanmaya başlarız . . . Bana bu rüya kitabını yazdıran sebep, işte böyle bir ruh durumudur.*

...
Bu rüyalarımı dikkatle okursanız, ‘İçtimai Mektep’ ve ‘Toplu Tedris’ adlı eserlerimde müdafaasını yaptığım terbiye ve tekâmül anlayışının en şahıslandırılmış anlatışını bulacaksınız”¹⁶.

“*Rüyamdaki Okullar*”da yedi rüya anlatılmıştır.

3.5. *Pedagojide İhtilâl*. İst. 1964:

“*Pedagojide İhtilâl*”, *İ.H. Baltacioğlu*’nun “*İçtimai Mektep*” sistemini yeni baştan ele alıp işlediği bir eserdir. O, bu konudaki görüşlerine bu eserde daha da açıklık kazandırmaktadır. Diğer yandan bu eser, özellikle “*Türke Doğru*” (İst. 1942 / 43) adlı eseriyle geliştirdiği “*Milliyet ve Kültür Tezi*” ile “*Pedagoji*”nin bir sentezini teşkil etmesi bakımından önemlidir. Bu sentez, eserin önsözünde şöyle dile getirilmiştir:

“*Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne Meşrutiyet pedagojisi ve ne de Cumhuriyet pedagojisidir. Benim aradığım pedagoji, atom devrine yakışan yaratıcı insanı, yaratıcı Türk’ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir*”¹⁷.

Bu eser, “*İçtimai Mektep*”le mukayese edilirse, daha sistemli ve fikirler daha açık ve seçik olarak ifade edilmiştir.

16. *İ. H. Baltacioğlu*: *Rüyamdaki Okullar*, İst. 1944, s. 4.

17. *İ. H. Baltacioğlu*: *Pedagojide İhtilâl*, s. 6.

Eğitim konusundaki görüşleri, “*İnkılâp*”la başlayıp “*İhtilâl*”le sona eren *İ.H. Baltacıoğlu*, eserlerinde, okuduklarını değil, kendi orijinal düşüncelerini sergilemiştir. Kendine özgü olan bu düşüncelerindeki derinlik, kapsamlılık onun çağdaşı olan bütün diğer eğitim düşünürleri ile rahatça boy lşbilecek bir duruma sahip olmasını sağlamaktadır.